

Přewodźacy zešiwk k Sakskemu kubłanskemu planej

Čłowjeka njemóžeš ničo wučić.
Móžeš jemu jenož pomhać,
zo to sam we sebi wotkryje.

Galileo Galilei

To njemóžne je husto to,
štož njeje hišće nichtó spytał.

Johann Wolfgang Goethe

Dołhož džiwanje eksistuje,
njeswjeći banalita triumfy.

André Heller

Jenož štož zwuk čuje,
móže barby słyšeć.

Michael Weisser

Štož słyši mjetelčkow smjeće,
tón wě, kak mróčele wonjeja.

Novalis

Mocy njemóžeš posrědkować,
ale jenož wubudzić.

Georg Büchner

Fantazija je wuznamniša
hač wěda.

Albert Einstein

Lubi starši,

Džěćace dnjowe přebywanišća a džěćace dnjowe pěstowanišća su městna, hdžež měli so džěći derje čuć, na kotrychž namakaja přećelow, dožiwjeja wěstotu a schowanosc we wobłuku, kiž skića jim tež dosć swobody za hrajkanje. A su to městna za wuknjenje a kubłanje. Tute městna podpěruja a wudospołnjeja kubłanje a zdžělowanje w staršiskim domje, wone njemóža a nimaja pak tole narunać. Wone zmóžnjeja džěćom nazho-njenja tež zwonka swójbneho kruha, wone pozbudžeja džěći, sej kročele do wjelestronkosće našeho swěta zwažić.

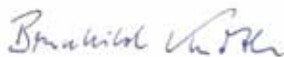
Při wólbje poskitka za kubłanje a hladanje Wašich džěći sće zawěsće na mnohostronske formy a koncepty storčili, kotraž su so w Sakskej wuwili. Wjele džěćacych dnjowych přebywanišćow ma cyle swójske wobsahowe abo pedagogiske čěžišća. Wšitke pěstowarske poskitki pak su wjazane na centralny kubłanski nadawk, kotryž je w Sakskej kubłanskim planje zapisany a wot 2005 w Zakonju k spēchowanjju džěći w dnjowych přebywanišćach zakótwny. Tutón plan njewobmjuzuje džěło

jednotliwego nošerja, dawa pak zakład, pučnik a mjenuje wažne kubłanske temy. Wón pokazuje puć hladajo na žadanja šule a kładže nimo toho zakłady za wuknjenje přez cyłe žiwjenje.

Poradzić móže so kubłanje jenož, hdyž staršiski dom a pěstowarnja abo dnjowe pěstowanišćo za jedyn postronk čehnjetej. Tohodla je z naležnosću tutoho zešiwka, Was ze Sakskim kubłanskim planom zeznajomić. Wón njeje katalog wotdžěłajomnych cilow a směrnicy, ale wobsahuje nimo zběrki temow nastorki za pedagogiske dźěło kubłarkow a kubłarjow kaž tež hladanskeho personala za dźěći. Wuchadžišćo je zakladny nahlad wo dźěsću, kotryž jeho sylne stronki wobkedžbuje, kotryž sej dźěćo waži jako jónkróćnu mału wosobinu. Dźěćo ma so k tomu wukmanić, sej z pomocu dorosćenych a w stajnym kontakće z druhimi dźěćimi swój wobraz wo swěće tworjeć a na zakładže pozitiwneho začuća sebjehodnoty swoje móžnosće wupruwować. Dže mjenje wo to, zo dorosćeni dźěsću swój žiwjenski wid a

swoje nazhonjenja »nawuča«, ale zo dźěćo zhromadnje z fachowymi mocami a z druhimi dźěćimi wobswět wotkrywa. W tutym zešiwku spytamy tole z přikładami předstajeć.

Kubłanski plan je nowe akcenty sadžał a diskusiju wokoło kubłanskich temow a pedagogiskich stejnišćow wožiwił. Mnozy starši su so pozitiwnje k tomu wuprajili. W lětomaj 2010/11 bu Sakski kubłanski plan ewaluěrowany. Wobdžěleni wědomostnicy su jeho aktualitu a skutkownosć potwjerdzili. Wězo sće tež Wy přeprošeni, so z nim rozestajeć. Wažny je předewšěm Waš dobry kontakt k přebywanišću abo k dnjowej maćeri abo dnjowemu nanaj. Wužiwać swoje zakonsce garantowane prawo sobuskutowanja, so na spjelnjenju nadawkow pěstowarnjow a dnjowych pěstowanišćow wobdžěleć. Dospołnu wersiju kubłanskeho plana namakaće na serweru www.kita-bildungsserver.de.

Brunhild Kurth
Sakska statna ministerka za kultus

Pismiki a mjena

Hrajkajo wuknyć, Celina, 5 lět

Wot někotrych dnjow pisa Celina při kóždej skladnosći swoje mjeno na papjeru. Wona je jara horda na swoju zamóžnosť a nimoměry zajimowana na pismikach.

Je wutoru rano. Celina přińdže wokoło 8.00 hodź. do pěstowarnje. Kaž tak husto w poslednich dnjach sydnje so za blido a napisa swoje mjeno. Ale džensa čini hišće wjele wjace. Wozmjje sej pisak a swoju popisanu papjerku a wopušći rumnosť z přispomnjenjom »Přińdu hnydom zaso!«. Dam jej hić a čakam wćipna, zo zaso přińdže. Z pódlanskeje rumnosće słyšu, kak sej Celina wot runje dochadźacych staršich jich mjeno napisać da. »Tak kaž ja!«, wona přikazuje. Potom so wotsali. Po něhdže džesać mjeńšinach je zaso tu a prezentuje mi swoje pismo. Wosom mjenow je Celina nahromadžiła. Dźiwam so a wótfě mjena předčitam. Kóždemu, kiž nimo přińdže, pokazuje wona hordže swój poklad. Hdyž sej myslu, zo je Celinina zaběra zakónčena, mje lěpšeho powučí. Wona pyta sej měrne

městno w pódlanskej rumnosći. Tam započina z pisanymi barbjenčkami wšě samsne pismiki pomolować. Ja posydnju so čicho k njej a jej přihladuju. Spóznaju jeje rjadowanski system a čakam napjata na to, što so stanje. A woprawdže! Hdyž je wšitke mjena wobdžěła, pokaza mi swój wuslědk. »Tónle pismik je jara husto (e), a tónle tež (n), a tónle njeje scyła husto namolowany (c) ...!«

Připoslucham jej kedźbliwje a myslu: »Kajki tole wukon!«

A potom směm tež ja swoje mjeno připisać ...
Katharina B., kubłarka

Wučah z kubłanskeho plana:

»Na tutón kubłanski plan so zložowace předstawy wo kubłanju orientuja so na mysl samokubłanja. Kubłanje rozumi so jako cylostny, wobšěrnny proces, kotryž počahuje so na cyłkowne wuwicé wosoby w jeje rozdělnych wašnjach zaznawanja, mysljenja a jednanja. Kubłanje je po tym wjace hač wuknjenje.«

Na kotre kubłanske zrozumjenje zložuje so Sakski kubłanski plan?

Z pomocu Celinineje situacije při hrajkanju ma so to znazornić.

Kóžde džěćo prócuje so wot wšeho spočatka, sej swój wobswět ze swojskeje mocy a ze swojskimi strategijemi a srědkami přiswojić, z nim do kontakta stupić a nazhonjenja hromadzić: Smy widželi, kak so Celina na přichadźacych staršich wobroća a jich wo napsanje swojich mjenow prosy. Džěći wuknu ze swojeje wole a so při tym wuwijawa. Celina njebu namołwjena, zo by tutu činitosć wukonjała, wona agěruje ze swojskeho pohona a zajima.

Celina wobsedzi, kaž kóžde džěćo, mnohostronske móžnosće zaznawanja, kotrež jej pomhaja, so w swojim žiwjenskim swěće wuznać, jón wuslědźić a za sebje wužiwajomny sčinić. Tak spóznaje Celina, zo su starši za jeje předewzaće wužitni, dokelž móžeja pisać. W běhu jeje zaběry z pismikami nastanje pola Celiny potřeba, mnohe zmyslowe začišće rjadować, kotrež zdadža so najprjedy difuzne a chaotiske. Hladajo na tutu potrebu njedosaha Celinje to »napisać dać« přez staršich. Wona sydnyje so na čiche městno a započnje pismiki po swojim systemje rjadować.

Hižo tule so jasnje pokazuje, zo džěći w swojim wuwicu wusahowace wukony zdokonjeja, kotrež zmištruja na individualne wašnje. Při tym wužiwaja swoje dotalne potenciale a kmanosće, w tutym padže pisanje pismikow, rjadowanje předmjetow a komunikowanje. Celina je nětko w stawje, tute kmanosće za swoje předewzaće wjazać: Tak móže na příklad spóznac, zo eksistuja jednotliwe pis-

miki w tutych mjenach w rozdžělnych mnóstwach a wuwija tak swój rjadowanski system. Džěći dyrbjeli, tak kaž Celina, woprawdže předmjety tak dołho kaž trjeba přimac a sej wobhladować směć, zo bychu je móhli zapřimnyć. Tohodla su mnohorazne skladnosće trěbne, zo móhli so wěcy přepytować a jich zmyslej hač na kožu hić. Za to trjebaja džěći wuknjensku wokolinu z bohatymi nastorkami. Kak hłuboko so při tym kóžde jednotliwe džěćo do wotpowědneho wobstatka wědy zanuri, je mj. dr. wotwisne wot časa, kotryž steji džěću k wuslědženju k dispoziciji, a wot dorosćenych, kotřiž rozsudnje sobu postajeja, kotru wědu smědža sej džěći přiswojić.

Celina měješe dowěru kubłarki, zo by so w domje swobodnje pohibować móhla, wona wobsedžeše dosć časa a materialijow za swoje předewzaće a wona nazhoni podpěru přez sensibelnosć kubłarki, Celininy cyle swojski kubłanski proces spóznac. Zaleži do dalokeje měry na dorosćenych, hač móže kóžde džěćo swoje móžnosće zwuraznjenja spóznac a dale wuwijać a hač wone ze swojimi »sta rěčemi« swět, sobučłowjekow a sebje samoho rozumić nawuknje. Celina dožiwja při tym wjeselo, derjeměće a spokojenje.

Wona dowoli kóždemu, kiž nimo přińdže, na swój »poklad« hladać. Wona widzi zmysł w swojej zaběrje a we tych wěcach, kiž ju wobdawaja. Na tutym zakładze dóstanu činitosće a wěcy za Celinu subjektiwny, t. r. individualny wuznam a móža tak lóšo do jeje wobstatkow wědy zańć.

Wšitke džěći wuwijawa swoju identitu w rozestajenju z druhimi džěćimi a dorosćenymi, z předmjetami jich wobdawaceho swěta a wudospołnjeja swoje swojs-

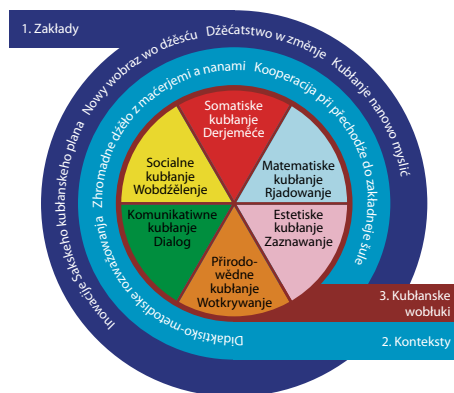
ke kmanosće z kmanosćemi druhich w mjesobnej wuměnje. Za cyłostne wuwice potrebuja wšitke dźěći počesćowanje a respekt dorosćenych, kotřiž měli kaž Celinina kubłarka kmani być, so dźiwać, kedźbliwje připosluchać a wukony dźěći připóznać. Su potajkim dorosćeni trěbni, kotřiž dźěćacej činitosći z wjeselom a wotewrjeni napřečo steja. Pedagogiske skutkowanje na tutej zakładnej poziciji podpěruje dźěći w swojim procesu samozdźěłowanja a zmóžni jim, tak kaž Celinje, swoje jednotliwe ideje a plany zwoprawdźeć.

Kak je Sakski kubłanski plan natwarjeny?

W scěhowacej grafice kubłanskeho plana su kapitly Zakłady, Kubłanske wobłuki a Konteksty předstajene. Sakski kubłanski plan wopisuje šesć kubłanskich wobłukow (somatiske kublanje, socialne kublanje, komunikatiwne kublanje, estetiske kublanje, přirodowědne kublanje a matematiske kublanje).

Kóždy kubłanski wobłuk wopisuje so po fachowym zawodźe z pomocu hłownych zapřiječow, při čimž su tutym hłownym zapřiječam praktiske temy přirjadowane.

Tež hdyž kubłanski plan kubłanske wobłuki diferencowane wopisuje, njesmědža so w pedagogiskim wšědnym dnju mjeszobu izolowane wobhladować, dokelž wotměwa so wuwice dźěći kompleksnje. Kubłanske procesy počahuja so stajnje na wjacore wobłuki runočasnje, štož pak njerěka, zo je w kóždej wšědnej situaciji kóždy kubłanski wobłuk w samsnej měrje spóznamny. Wjelestronskosć wuknjenskich situacijow wuruna tutu pozdatnu njerunowahu. Slědowace přikłady maja tole znazornić.

Jědz chłódzić při wentilatoru

Kubłanje při wobjedže – z Luisom, dvě lěće

Wučah z kubłanskeho plana:

»Dorosćení njewuwjazuja so ze swojeje zamołwitosće, hdyž so kubłanje jako samokubłanje a aktiwna samozaběra džěšća zrozumi. Nawopak: Žiwjenski swět holcow a hólcow a nazhonjenja, kotraž woni w nim činja, formuja jenotliwy wobraz wo sebi samym.«

Je horcy julijski dzeń. Džěci su so k wobjedu wokoło blida zhromadžili. Grisowy wusmuž w šklach so kuri. Runje nakładže sej Luis jědz. Jara kedžbliwje, z wupřestrětej ruku a chutnym mjezwočom balansuje wón čerpawku wusmuža na swój taler. Někotre džěci počnu na swój taler duć. Luis wopta wusmuž a wotpožoži hnydom swoju łžicu z přispomnjenjom »jědz je ćopła« nabok. Jeho přećel Paul čini to po nim.

Luis sedži cyle ćicho a jeho wóčko pučuje k wentilatorej na špundowanju, kiž ma džěćom na tutym horcym dnju trochu wochłódženja skićeć. Fascinowany hlada chwilkku na rotěrowacy nastroj.

Njejpacy Luis stanje a transportuje swój taler z woběmaj rukomaj dđeržo wěšće k wentilatorej. Won stupi so před njón a hlada wothorjeka na aparat. Kubłarka je wćipna a so praša: »Što ty činiš?«

Luis wotmołwi: »Dyrbi zymne być« a so čapnje. W tutej situaciji wostanje chwilkku sam, ale nic dołho. Lisa a Paul přińdžetaj ze swojimaj talerjomaj. Tež wonaj chcetaj swoju jědz chłódzić

W tutej wšědnej situaciji dožiwja Luis, zo so jeho ideja, jědz při wentilatoru chłódzić, přewozmje. Tak njenazhoni wón jenož připóznaće přez druge džěci, ale čini tež nazhonjenje, so sam do skupiny integrować a so wot njeje přiwzać móc (socialne kubłanje). Tajke zhromadne dožiwjenja a aktiwity džěci wutworjeja składnosće za komunikaciju, kaž přez rěč (»Dyrbi zymne być«) abo jednanja (Paul čini to po nim) – (komunikatiwne kubłanje).

Hdyž Luis stanje, zo by swój jědz chłódził, njeje jeho naležnosć, so přećiwu powšitkownje płaćacym wašnjam při blidže přeńć.

Wón chce jěść a woli za sebjě skutkownu

móžnosť chlódžjenja jědže. Wón přewozmjje zamołwitosć za spokojenje swojich zakładnych potrjebow (somaticke kubłanje). Z tym zo kubłarka tutu činitosć dowoli, dórdže wón k překwapjacej móžnosći, wentilator zasadźić. Wón ma šansu, fyzikaliske wotběhi přepruwować, myslenje w zwiskach so spěchuje (přirodowědne kubłanje). Luis přeslědžuje a wotkrywa sej swój wobswět ze wšěmi zmyslami: słuhać, sej wobhladować, so dótkać ... (estetiske kubłanje).

Dwulětny Luis je hižo kmamy, sej swój taler napjelnić a wobchadza při tym z mnóstwami a wahami. Při transportowanju swojeho talerja wubalansuje wón swoje čěło a dyrbi za to trěbne mocy pohódnoćić (somaticke kubłanje, matematicke kubłanje a přirodowědne kubłanje).

Tele detailowe wobkedžbowanje pokazuje, kajke wšelake wuknjenske nazhonjenja je Luis činił a kak předstajene kubłanske wobłuki w kompleksnym zwisku steja – kubłanje při wobjedže!

Pisane folije

Ekperimentowanje z materialijemi – wunamakane wot Luca, tři lěta

Wot knjeni N., mačerje Lisy, dóstachmy w poslednim lěću wšelakobarbne folije. Wjeselachmy so jara, zo móžachmy je džěčom jako material poskićić.

Zajimowane přepruwowachu džěći najprjedy kajkosće folijow: Kak jara dadža so zhibować? Dadža so poprawom roztríhać? Kak přima so powjerch folije? Móže so přez nju hladać? – Lute prašenja, na kotrež džěći wědylačne za wotmołwami pytachu ...

Hižo po krótkim času słyšachmy je jenož hišće džiwje a cyle zahoriće napřemo rěčeć a rozbudžene diskutować: »Hladaj raz, widžu wšo čerwjene!« – »A ja wšo módre!«

Hišće na samsnym popoždnu lěpjachu džěći pisane folije na našu woknowu škleńcu a z kóždej nowej barbojtej foliju wobdźiwachmy zhromadnje nastate barbojte blaki na našim špundowanju.

Někotre dny pozdžišo ...

Je 14.45 hodž., niske zymske slóncu mikota jasnje přez naše pisane wokno. Někotre džěći sedža hišće při kofejowym blidže ... Luca je hižo hotowy a stanje. Wón dže sej po stólc, staji jón na přestrjenc před woknom a so sydnje. Ale čehodla sydnje so wón z chribjetom před wokno? Njezda so, zo jeho folije wosebje zajimuju. Město toho wobkedžbuje wón kaž připutany barbojte blaki ze swětla na špundowanju. Po krótkej chwili wón stanje a dže po někotre drjewjane klocki a wupjelni z nimi swěćate formy. Što je sej jenož předewzał? Potom sydnje so zaso na swój

stól a hlada pruwujo na wuslédk swojeho džéta. Tole wospjetuje hišče někotre razy. Ja přihladuju jemu najprjedy ze zadziwanjom, ale tež ze zahoritosću a spytam wotpohlad jeho jednanja zrozumić.

Mjeztym je 15.15 hodž.; džěci z druhich skupin so přidruža. Nichtó jeho njemyli, ale někotři jemu wćipni přihladuju. Po bértlk hodžinje zwěšćitaj Luca a jeho přećelka Nora, zo su so barbne formy přesunyli. Spytataj za to wujasnjenje namakać a Nora měni, zo je za to hižo widžomny měšačk zamołwity, »dokelž wón slónco wutłóči«. Ale tole myli wobeju jenož mało, přetož za swěćacu awtodróhu hodža so barbojte blaki na špundowanju přeco hišče!

Telko barbow! Što wuskutkuja barby folije? Z poskitkom knjeni N. dóstanu džěci materialije, kotrež je jenož wćipne nječinja, ale je tež pohnuwaja, so z tym rozestajeć. »Widžu wšo čerwjene«, »Widžu wšo módre« ... wuchadžiščo za to je spěšnje namakane. Tak wuwijawa so ideje pola džěci, kotrež njebě ani kublarka ani knjeni N. předwidžała.

Zakład za džěćace wuskušowanje a pře-

Wučah z kublanskeho plana:

»Ludžo, kiž nowe wotkrywaja, předewzachu sej małe wěcy, kiž běchu w swojej problematice wobmjelowane, w slědženskim procese pak wjele nowych prašenjow zrodziču. Podobne je to pola džěci, přetož wone su wćipne a dyrba swójske nazhonjenja z elementami a fenomenami ze swojeje njeposřednjeje přirody, kultury a religije činić.«

slědženje tworješe swobodny přistup k materialej. Za samostatne rozestajenje z materialijemi a technikami dyrba džěci swobodne rupy za eksperimentowanje dóstać a při tym tež wužitne wužiwanje nazhonić móc. Z přeslědženjom folije nastawa zajim džěci na barbojtych formach na špundowanju. Za někotre dny wubudža barbojte blaki ze swětla zajim džěci. Barbojte formy na špundowanju so nětko z klockami wupjelnjeja a džěci spózna-waja, zo měnjace so zapadowanje swětla tež formy změní (matematiske kublanje a estetiske kublanje).

Ze zaběry wuchadžace rozmołwy džěci su při tym wažne, dokelž móža wone na hižo wobstajacu wědu a myslenje nawjazować. Při tym njeńdže najprjedy raz wo »prawe« abo »wopačne« wopisowanje fenomena z wobswěta džěci, ale wo wopisowanje ze zapřijećemi ze swójskeho nazhonjenskeho pozadka.

Z barbojtych blakow na špundowanju a rozkladžonych klockow móže tajka »swěćaca awtodróha« nastać, za přesunjenje barbojtych formow je hižo spóznamny měšačk

zamołwity (socialne kubłanje, komunikatiwne kubłanje, přirodowědne kubłanje a somatiske kubłanje). Hdyž maja džěci při tym sami wujasnjenja namakać, je wažne, zo steja jim dorosćeni po boku, kiž nastorki dawaja a džěćom za jich eksperynty dosć časa přizwola. Džěci podadźa so při tym, podobnje kaž slědźacy wědomostnik, na njeznaty kraj. Tak wuwijawa wone tezy a měnjenja (»dokelž měsačk slónco wutłóči«), kotrež wone na jich prawosć přepruwuja a z pomocu kotrychž móžeja zaso nowe tezy wuwijać. Z tym, zo so kubłarki a tež knjeni N. do změnjenych temow dadźa, zmóžnjeja wone džěćom, z nimi hromadže wujasnjenja přez nowe eksperynty namakać. Na př. zapadowanje swětła přez foliju mnohoraznje wupruwować, foliju pomolować a polěpić, foliju w rumnosći spowěšeć a rum džělic ...

Swěty wotkrywać

Hród – stworjeny wot Karla, štyri lět

Čiłe žiwjenje w džěćacej skupinje: Elsa pyši meble stwy z pisanymi škleńčanymi kamuškami – Laura, Paula a Caroline su sej na špundowanju molowanske łopjena rozpoložili a pilnje moluja. Barbojte princesny, kwětki a slónca su widžeć. W předrumnosći su někotre džěci pod komandom Felixa hród ze stólčkow, klockow ze zješčeneje maćizny a ze wšelakorych wěcow »wobsadźili« a zakituja jón před imaginarnymi nadpadnikami. Zda so, zo wopyty wulkeho hrodu na kromje města skutkowne začišće pola džěci zawostajaja.

Karl dunda po zdaću njerozsudny mjez jednotlivymi skupinami tam a sem a je widžomnje wjesoły, zo po wěstym času do zahrody dže. Wonka jeho zaso zetkam: Wón sedži při pěskowym kašćiku, před sobu wjacore bowčki a wulki kašćik z pisanej molowanskej krydu za puće.

Wón rybuje so napinajo krydu w čajowej křidce, tak zo so drobnu krydowu proch do małych bowčkow sypota – róžojty, njebjomó-

dry, zeleny, wioletny a oranżowy. Lědma mje pytnje, hdyž so k njemu sydnu. Wón rybuje, jachli a tam a zas čolo moršći, hdyž so ze swojimaj małymaj rukomaj wotsunje. Cyłu chwilu jemu přihladuju. Bowčki so pjelnjeja. »Chceš sej ty barby zhotowić?«, so prašam. Karl třase jenož z hlówu, wón drje nima chwile ze mnu řečeć ...

Potom – Karl donjese bowčki k wulkej pěskowej hromadze w pěskowym kašćiku a posypuje ju nětko nutrnje z pisanym krydowym próškom. Róžojte kruhi, zelene a njebjomódre smuhi, wioletne a žolte blaki a oranżowe blečki nastanu. »To je hród«, praji wón mi.

Wučah z kubłanskeho plana:

»Zapřijće »estetiske« wužiwa so husto w zwisku z idealemi rjanosće, wone pokazuje pak tež na zamóžnosť začuwanja a jeje funkcije. W dalším zmysle wobsahuje wone harmoniju přirody a wuměłstwa a runowahu čłowječich zmysłow. Pola hólcow a hólcow zwuraznja so tole na příklad w tym, zo we wobrazach mysla a zo chcedža tute předstawy estetiske zwuraznić.«

Tute mnohe začišće při wopyće hrodu su pola džěci teje skupiny cyle rozdžělnje ideje, fantazije a aktiwity wubudžili. Tak móžemy wobkedžbować, kak so dožiwjene při hrajkanju džěci rozdžělnje předžěla. Kóžde džěčo předžěluje hižo nazběrane nazhonjenja z jemu přislušnej fantaziju. Při tym kombinuje znatu temu a z tym tež wobstejacu wědu z nowymi temami a nowymi wobsahami,

kotrež nastachu po wopyće hrodu, na mnohorazne wašnje. Tute rozdžělnje wobdžělanje wotblyščuje so w diferencowanych a kreatiwnych wurazowych formach džěci; na př. při zaběrje z materialijemi a předmjetami (pisane šklerčane kamuški) abo při zanurjenju do wšelakich rólow (princesna, ryčer). Wo mjezsobnej wuměnje džěci, na příklad při »zakitowanju« hrodu, njewuměnjeja sej jenož nazběrane nazhonjenja, ale tež wobstejacu wědu a rozšěrjeja ju na hrajkace wašnje.

Karl měješe pěsk, barbojtu krydu – a wuranzěrowanu kuchinsku křidu. A wón ma »wobrazy«, kotrež jako nazhonjenski skład we sebi nosy: wot dožiwjenjow doma, pola džěda a wowki a wězo tež wot zhromadnych předewzacow z džěćimi a kubłarku z pěstowarnje. Na tutym zakładze wobdžěluje wón temu hród na swoje indiwiduelne wašnje.

Wón rjadowaše krydu po barbach (estetiske kublanje). Wón wotličil sej telko bowčkow, kelkož měješe barbow (matematiske kublanje), a wón bjerješe wulke napinanje na so (somatiske kublanje a socialne kublanje), zo by z pomocnymi srědkami barbojty proch zhotowil: zaměrnje, wutrajnje a přewšo koncentrowany. Ze słowami »to je hród« pokazuje, kak hordy je a spokojom ze swojej činitosću.

Konteksty

Na předchádzacych stronach předstajichu so z pomocu příkladow ze wšědných situacijow džěći kubłanske zrozumjenje Sakskeho kubłanskeho plana a w kubłanskim planje pomjenowane kubłanske wobłuki. Snano nastanje při čitanju začišć, zo wotběži kubłanje džěći bjez wuwzaća same wot so, zo wone jenož wot džěći wuchadža a zo su dorosćeni při tym mało aktiwni. Je to woprawdže tak?

Wotmołwa na tute prašenje wjedže nas ke kapitljej 3 Sakskeho kubłanskeho plana, kotryž zaběra so wosebje z nadawkami kubłarkow w džěćacych dnjowych přebywanišćach a w dnjowych pěstowanišćach. Po tym wobsteji hłowny nadawk pedagogických fachowych mocow w tym, samoaktiwne kubłanske procesy džěći zmóžnić z tym, zo kubłanske procesy wobkedžbujaja a dokumentujaja, wotpowědne ramikowe wuměnjenja stworjaja, metodisko-didaktiske rozsudy tworjaja kaž tež ze wšěmi na zdžěłowanskim procesu wobdžělenymi kooperujaja.

Wobkedžbowanje a dokumentacija

Zakład za pedagogiske džěło je wobkedžbowanje kubłanskich procesow džěšća. Při tutym wobkedžbowanju njesteji na přěnim měštnje prašenje, hač wobsedža džěći konkretne kmanosće a hač tute přeco starobje wotpowědujaja. Wjele bóle dže wo přípóznawace a hódnoćace wobkedžbowanje, w kotrymž so resourcy, sylne stronki a wuwicowe procesy kóžděho jednotliwego džěšća zwěšćeja.

Tež hdyž eksistuje wulka ličba wobkedžbowanskich formow, tak maja wone přeco zaměr, temy a zajimy džěći spóznac a zapopadnyć. We wuslědku zwěšćenjow njenastanu žane wot situacije wotwisne testowe hódnoćenja, ale za kóžde džěćo jara rozdžělnje wuknjenske stawiznički w kontekstě wšědných situacijow.

Tak móže kubłarka indiwiduelne wuwicowske procesy spóznac a spěchować. Zo móhli so wuwicowe kročele pola džěći scěhować a jich kubłanske procesy lěpje zrozumić, je wažne, zo kubłarki dokumentaciske postupowanja zasadžeja. Dokumentacija wobkedžbowanja tworija zakład za kontinuowanu wuměnu kubłarkow mjez sobu, z džěćimi kaž tež z jich staršimi.

Za dokumentaciju wuwicowych kročelow pola džěći hodža so rozdžělnje formy dokumentacije zasadzić. To móža na příklad zwuraznjenja a jednanja džěći być, kotrež so jako stawiznički napisajaja, skicy abo fotowe serije kaž tež wutwory wot

džěci. Mjezsobna wuměna wo tym skića wšěm wobdžělenym składnosć zhonić, kak sej džěci swět přiswojeja, a da džěcom móžnosć, wo svojich zaběrach a zwuraznjenskich formach powědać. Tajka zhromadna wuměna tworí zakład za spěchowanje džěscowskeho wuwiaća.

Na to natwarjejo wutworja so ramikowe wuměnjenja za džěscowske kubłanske procesy:

- Wědome wuhotowanje kubłanje pozbudźowacych rumnosćow,
- rjadowanje wšědneho dnja, w kotrymž spožči so džěcom dosć časa, swobodnych rumow a samostatnosće, a
- metodisce wjelestronske pedagogiske džěto kubłarki, kotraž swójsku aktiwitu džěsća wužaduje, kubłanske procesy přewodźuje a zhromadne žiwjenje w džěćacej skupinje moderěruje.

Mała sekwenca při hrajkanju ze wšědneho dnja Celiny, wobkedźbowana a napisana wot kubłarki, da nam spóznać, što bě Celinyje w tym wokomiku wažne. Kak móže so Celina při dalšich wuknjenskich procesach podpěrować? Z čim zaběra so Celina doma? Tajke a podobne prašenja pomhaja kublarce, w dialogu ze staršimaj nowe wužadanja za Celinu namakać, na přikład materialije kaž pisansku mašinu z pódlanskeje stwy, kołkowy kašćik, nowiny a knihy, abo nazhonyjske rumnosće kaž na přikład

biblioteka, pismiki pytać při městnje (A kaž apoteka ...). Při wuběrje tutych materialijow a jednanskich rumow ma kubłarka zacišć, zo plaći Celinineje zajim pismikam.

By pak tež móžno było, zo so barbam a formam přiwobroći. Poskitk by so potom wotpowědnje wudospoñil. Wo wužiwanju poskićeneho materiala rozsudźi džěćo same.

Wuknjenje wotměwa so w zažnym džěćatstwjje při hrajkanju. Je to za džěci činitosć ze swójskej hódnotu, kotraž njeda so hišće w zmysle »wočerstwjenje« abo »swobodny čas« wot džěta abo wuknjenskich zaběrow wotmjezować. Hrajkanje, jako hlowna přiswojenska zaběra džěci, je najbóle kompleksna wuknjenska forma. Wone skića młodemu čłowjekej móžnosć, samoaktiwny a samoorganizowany slědźić, sej zdobywać kaž tež eksperimentować. Za džěci je to aktiwne rozestajenje a přiswojenje socialneho, rumnostnomaterielneho a přirodneho wobswěta.

Při tutej zaběrje agěruja džěci wulce motiwowane na svojich temach, eksperimentuja z rólemi a materialijemi, wuknu procesy planować, swoje předewzaća přesadžeć a wo podatym komunikować. Z tym přiswojeja sej ključowe kompetency (na přikład teamakmanosć, kmanosć problemy rozrisać, kmanosć ke komunikaciji), kotrež za start do šule a za dalše žiwjenje trjebaja. Při hrajkanju zezna-

jomja so z hranicami a prawidłami, wuknu tute wujednać, je same dodžeržeć a na jich dodžerženje džiwać.

Nimo hrajkanja steja pak džěćom we wšědnym dnju tež druge dalewjeduce wuknjenske formy k dispoziciji. Při projektach na přikład móže džěćo na hrajkace wašnje wuknyć, swojskim prašenjam scěhować, swoje zajimy zwuraznić, projekty sobu planować, sobu zwoprawdžeć a so na rozsudowych procesach wobdžěleć. Tež w projektowym džěle njepředpodawa kubłarka žane rozrisanja, ale wona podpěruje džěći při pytanju za wotmołwami. Na tute wašnje so džěćom na jednanje wusměrjene wuknjenje zbliži, wone dožiwjeja situacije, w kotrychž móžeja hižo nawuknjene nałožować a zwiski wutworjeć. Džěći njewuknu na tute wašnje jenož metody k přiswojenju wědy, wone tež zwučuja mjezsobu kooperować a wšelake měnjenja dopušćeć.

Starši su najwažniše wosoby w žiwjenju džěći. Woni su přěni komunikaciscy partnerojo a ći ludžo, ke kotrymž džěći najintensiwniši počah wudžeržuja. Tutón počah dawa džěćom wěstotu a škit. Jenož na tutym zakładze móža wot přěneho žiwjenskeho lěta sem wuknyć a nazhonjenja zběrać, kotrež pozdžišo do džěćaceho dnjoweho přebywanišća sobu přinjesu a stajnje rozšěrjeja. Při tym je za džěćo wažne, zo móže počah k nowej orientaciskej wosobje natwarić a zo swójba a pěstowarnja zhromadnje zamołwitosć za wuwice džěšća přewozmjetej.

Zo bychu so poradžene přechody wutworić móhli, je wažne, zo so na zdžěłowanskim procesu wobdžěleni wo zdžěłowanske partnerstwo prócuja a je pěstuja. Přěni džeń w džěćacym dnjowym přebywanišću abo přěni šulski džeń je składnosć, kotraž ma w žiwjenju džěšća wulki a daloko sahacy wuznam.

Tež hdyž dyrbja so nazhonjenske rумы z přiběracej starobu džěči rozšěrjeć, njezapočinaja so přihoty na šulu hakle w poslednim pěstowarskim lěće. Džěči na šulu přihotować rěka wosebje, změnu džěsća wot pěstowarnje do zakładneje šule aktiwnje podpěrować. Ma-li so tutón přechod poradzić, dyrbja sej kubłarki, wučerki zakładneje šule a štarši wo swojich wočakowanjach wuměnjeć a runoprawnje na tworjenju přechoda sobu skutkować.

Runoprawne rjadowanje přechoda rěka mj. dr. za džěči:

- nowe wuknjenske a žiwjenske rумы zeznać,
- styki nawjazać a
- přiswojenu wědu a klučowe kompetency nałožować móc,

za dorosćenych pak:

- wotběhi džěsćoweho wuwica spóznać a k tomu partnersku wuměnu pěstować,
- na to natwarjejo temy za džěči namakać, kotrež do wobdžěłanja zhromadnych projektow wuběža.

Sakski kubłanski plan njezrozumi so jenož jako džěłowy zakład za pedagogiske fachowe mocy w džěčacych dnjowych přebywanjšćach a dnjowych pěstowanišćach, ale tež jako orientaciska pomoc za staršich, zo by so zhromadna zdžěłowska zamołwitosć zastupowała a zdžěłowska partnerstwo praktikowało.

Što woznamjenja, Sakski kubłanski plan přesadzić?

- Džěči smědža same přiběrajcy zamołwitosć za spjelnjenje swojich zakładnych potrebow přewzać.
- Džěči disponuja nad swobodnymi rumami, časom a dosahacymi móžnosćemi za hrajkanje.
- Zaměry pedagogiskeho džěła formuluja so na zakładze indiwiduelneho wobkedźbowanja jednotliwych džěči a džěčacych skupin.
- Na zakładze dokumentacijow tematizuja so w prawidłownych rozmołwach ze staršimi wuwicowy staw džěsća, jeho zajimy a potřebnosće.
- Wokolina džěči je tak wuhotowana, zo móže so kóžde džěčo swojim žiwjenskim potrebam wěnować a so při tym wužaduje.
- Džěči swój wšědny dzeń sobu postajeja a přewozmu za to tež zamołwitosć.
- Přihot na šulu zrozumi so jako wuknjenje, kotrež započina so z narodzenjom.
- Wobsteji zwólniwosć, ze wšěmi na zdžěłowskim procesu wobdžěłenymi hromadže skutkować.

Wudawaćel:

Sakske statne ministerstwo za kultus
Referat 36 Džěćace dnjow
hladanje a socialne powołanja
Carolaplatz 1, 01097 Dresden
Telefon za wobydlerjow: +49 351 5642526
E-mailka: info@smk.sachsen.de
www.bildung.sachsen.de

Tuta brošura nasta w Krajnym džělowym kruhu za
kubłanski nadawk ze sobuskutkowanjom tutych
wosobow:

Ruth Beyer, nawodnica pěstowarnje Martinstraße,
Kamjenica; Madleine Ehrlich, nawodnica pěstowarnje
„Sörnewitzer Kinderwelt e.V.“, Coswig; Maria Hackel,
fachowa poradźowarka, młodžinski zarjad Lipsk; Bärbel
Höhne, nawodnica pěstowarnje „Knirpsenland“, Mišno;
Brigitte Kittel, fachowa poradźowarka Solidar-Sozialring
GmbH, Zwickau; dr. Susanne Kleber, wědomostna
sobudźěłaćerka, fakulta kubłanska wědomosć, TU
Drježdźany; Beate Nobis, nawodnica pěstowarnje
„Kinderhaus Leubnitz e. V.“, Drježdźany; Angelika
Scheffler, fachowa poradźowarka, krajny młodžinski
zarjad; Ina Schenker, wědomostna sobudźěłaćerka, Ew.
wyšoka šula za socialne džěło Drježdźany (FH); Brigitte
Wende, zastojnska radźičerka, Sakske statne ministerstwo
za kultus a sport, Marion Wolf, nawodnica pěstowarnje
„Mäuseburg“, Waldkirchen; Eike Zwinzscher, nawodnica
pěstowarnje „Pustebblume“, Frankenberg
a z podpěru džěćacych dnjowych přebywanjšćow:
pěstowarnja „Mäuseburg“, Waldkirchen; pěstowarnja
„Sörnewitzer Kinderwelt e. V.“, Coswig; pěstowarnja
„Pustebblume“, Frankenberg; pěstowarnja Lichtenstein

Redakcija: Marie-Luise Spiewok, referentka. Sakske
statne ministerstwo za socialne a škit konsumentow

Lektorat: Rachel von Wroblewsky

Wuhotowanje: Tania Miguez, Jens Klennert

Grafika: Denny Winkelmann

Fota: Kita Frankenberg, Kita Waldkirchen, Kita Coswig

Nakład: 3000 eksemplarow

Ćišć: Druckerei Thieme, Mišno

Redakciski kónč: December 2012

Tónle ćišćany spis móže so bjezplatnje skazać pola:
Zentraler Broschürenversand
der Sächsischen Staatsregierung
Hammerweg 30, 01127 Dresden
Telefon: +49 351 2103671 abo +49 351 2103672
Telefaks: +49 351 2103681
E-mailka: publikationen@sachsen.de
www.publikationen.sachsen.de